

SPECIMEN
DE
ULTIMO PULCHRI JUDICANDI
PRINCIPIO,

CUJUS PARTEM PRIOREM.

VENIA AMPL. FACULT. PHILOS. ABOENS.

PUBLICICE EXHIBENT

JOHANNES HENR. AVELLAN,

PHIL. MAG.

&

ADOLPHUS REGINALDUS BOUCHT,

TAVASTENSES.

In Auditorio Maj. d. 5 Martii 1802.

H. A. M. S.

ABOÆ, Typis Frenckellianis

VIRO

PERCELEBRI ATQUE PRÆCLARISSIMO

DOMINO MAGISTRO

JOHANNI BORGSTRÔM,

*Eloquentiæ Lectori ad Regium Gymnasium Borgoënse
Meritissimo*

EAUTORI NEC NON PATRONO OPTIMO, PROPENSISSIMO

Pagellas hasce sacratas voluit, debuit

NOMINIS SUI

cultor devotissimus

ADOLPH. REGINALD. BOUCHÉ.

*De ultimo pulchri judicandi
principio.*

P r o c e m i u m.

Prouit homines, e rudij agrestique vita, ad politioris humanitatis cultum pervenerunt; ita quoque magni aestimari coeptum est, si iis, sordidiores humilioresque corporis voluptates, in digniora nobilioraque delectationum genera, possent transmutari.

Locus autem dignitatis eo superior, delectationum generibus, omnium consensu, additur, quo arctiori nexu, cum illa conjuncta sunt, mentis facultate, quæ hominem a ceteris animantibus distinguens, & cognitionis principium & agendi normam constituit. Quam quidem facultatem ratione contineri omnibus est in confesso.

Sed cum physica corporis vis, a rationis facultate adeo diversa sit atque sejuncta, ut quisquis se illius voluptatibus totum dederit, ille nullam plane e hujus fonte delectationem haurire possit; nihil quidem probabilius videtur, (præsertim cum præterea, omnes quas natura exhibet res, eas continuata serie alias aliis annexas & inter

se aptas colligatasque videas) quam intermediam quandam mentis facultatem & proinde etiam delectationis aliqua genera, eadem facultate percipienda, constituta esse, quæ duas illas tamquam concatenatione quadam conjungant & inter se concilient. Facultatem quidem hanc in sensualitate pura (quæ nempe, tam iis quæ corpori grata ingrataque sunt, afficitur, quam suo intuitu universam rationi complectendam præbet materiam) consistere statuimus. Cui eidem sensualitatis facultati, quatenus libertati suæ relicta nulli alii subservit, maxime delectationem quam ex pulchro capit, homo debet; id quod ultimo pulchri indicandi principio explicando demonstrare conabimur.

Sed quam primum pulchri judicandi facultas, in hominibus adeo exulta fuit, ut pulchrum ab iis rebus quæ sensus physicos voluptate stimulent segregatum putarent: non diu dubitavere, quin pulchra quæque inter ea referrent, quæ, ad vitam humanam, non modo fructu jucundior, verum dignitate & virtute insigniorem amabilioremque reddendam, optime essent accommodata. Cujus quidem magnæ de pulchro opinionis evidens exstat documentum, quod homines, non solum artes sensui pulchri gratificandi consilio inventas, exercuerint, verum etiam complures ad vitæ necessitatem utilitatemque pertinentes, pulchritudine, quasi honestatis aliquâ specie, ornarint atque decorarint.

Cum tamen pulchritudo, non raro iis quoque rebus, quæ ad sensus physicos voluptate perfundendos cupiditatesque incendendas valent, adjudicata sit: valde perivium amplissimumque veram indolem pulchri investigandi, ingenium humanum sibi non potuit non patefacere

cere campum. Dubitationem enim hæc res injicere videbatur, an aliquando pulchritudo, etiam eorum particeps existimari debeat malorum, quæ voluptatum stimulis cupiditatumque illecebris sæpenumero excitarentur. Quæ ambiguitas quo explicari tollique posset; necessarium fuit, ut effectus qui pulchro maxime proprius ac quasi privatus sit, ab iis omnibus rerum consequentiis, quæ voluptatum incitamentis exagitatæ, vel cupiditatum ex lenociniis quasi emissæ, in perniciem generis humani facile vergere possint, rite discerneretur & in suam velut ditionem vindicaretur. Quod ipsum rursus nonnisi ita confici posse, creditum est, si pulchri vel pulchritudinis, tam accurata data fuisset definitio, ut a quibuscunque illis rerum proprietatibus posset dignosci, quæ materiam aliquam aut sensuum voluptati aut cuidam hinc pronatæ animi cupiditati seu libidini suppeditarent.

At pulchri definiendi periculum qui facerent, cito quidem intellexerunt: ipsa quæ exhiberi possent pulchritudinis signa atque indicia, ita admodum vaga esse & definiendi consilio male respondentia, ut nihil omnino certi de pulchro statuere licuerit, nisi quid forsitan ex ipsa eius dijudicandi facultate examinanda considerandaque, erui ac concludi posset. Itaque omnes fere qui memorabiles de pulchri natura disputationum scriptores exstiterunt: illam mentis facultatem qua pulchrum quodvis judicaretur, explicare, & in quo consistat ostendere, conati sunt.

In quo quidem explicandi munere, alii alia ratione, dissimilique fuccesfu, versati fuerunt. Maxima tamen pars in eam inclinavit sententiam, ut pulchri judicium, rationis, intellectusve confusa quadam bonitatis sive perfectionis idea vel perceptione contineri efficique declara-

rent; (a) perfectionemque etiam ad formam rei alicujus externam ita pertinere atque pulchritudinem ejus constituere, dicerent, si varietas unitate definita oculis conspicienda intellectuique confuse percipienda sisteretur.

Qua re sic describenda, rationem intellectumque pulchri judicandi principium pariter complecti docuerunt, ac illa ceteris rebus, quarum aliqua cognitio acquiratur, communem constituunt judicandi facultatem. Quocirca logicum omnino fuit, quod ita statuerunt pulchri judicandi principium, quamvis huic, (quoniam nimirum idem confusa aliqua idea contineri crediderunt) sensualitatis quoque nonnihil adderent, ob eamque rem, *gustus* nomen, ad idem significandum, adhiberent.

Ita

(a) Sic SULZER hanc sententiam prodere videtur, in Libro suo: *Allgem. Theorie d. Schönen Künste*: (4. part. 1792, 1794 Leips. edit.) ubi, (voc. Geschmack, part. 2, pag. 371) quamvis primum quidem dixisset: *Der Geschmack ist ein in der Seele wirklich vorhandenes und von jedem andern unterschiedenes Vermögen*; tamen deinde rem his declarat: *nämlich das Vermögen das Schöne anschauend zu erkennen, und vermittelst dieser Kenntniß Vergnügen daran zu empfinden*. Qui enim rem aliquam, siye intuendo (*anschauend*) siye argumentis concludendo, cognoscit (*erkennt*) id ita tantum facere potest si ratione intellectu, illa res perccepta vel cogitata ei fuit. Cfr. cum his quae L. c. p. 4. voc. *Schön* pag. 307 & *Vollkommenheit* p. 689, disserit. Apertius vero HOME (in Libro cui titulus: *Elements of Criticism*), pulchri judicandi principium in confusa quadam (seu ut etiam vocant *sensual*) intellectu perceptione collocavit. Id quod ex pluribus ejus locis licet colligere, verum manifeste probatur, e comparatione Cap. XXV. instituta, inter ea hominum, quae rem moralem spectant iudicia, & illa, quae res pulcras, vel artes elegantiores respiciunt. Quam ubi ad finem prope perduxisset, part. 3. pag. 272, ed. Basil, 1795) addit. *the sense of right and wrong in actions is vivid and distinct, because its objects are clearly distinguishable from each other; where as the sense of right and wrong in the fine arts is faint and wavering, because its objects are commonly not so clearly distinguishable from each other,*

Ita autem hoc principio constituto, nulla quæ ab singulis quibusque rebus abstracta fuisset, pulchritudinis definitio inveniri potuit, sed ut res, perpetua vicissitudine, aliæ aliter comparatæ occurrerent, ita quoque innumera pulchritudinum genera, quæque in concreto considerata, recensita fuere. Sic in variis auctorum operibus; tant generaliora pulchritudinum genera, ut v. c. pulchritudo naturæ aut artium scientiarumque, pulchritudo corporis aut animi, (quæ quibusdam etiam æsthetica audit) pulchritudo sensualis aut intellectualis; quam specialiora, ex. gr. pulchritudo morum, virtutis, religionis, dogmatum, eloquentiæ, poëseos, musices, picturæ, domus, cet. (b) variè tractata & descripta inveniuntur.

Cum vero sic in incerto relicta, ac nonnisi una cum ipsa rerum materia, explicata descriptaque sit pulchritudo ejusque judicandæ principium; nulla sane causâ apparet, quamobrem pulchritudo maxime iis rebus aut adhærere, aut affigi debere judicaretur, quæ in decoro positæ, ad honesta quæque commendanda aptæ essent; sed potius, ex libero artificis arbitrio pendere, videtur, utrum bonas honestasque res, an nefarias libidinosasque, pulchritudinis ornamento commendatiores amplioresque reddere vellet. Quod si ita esset, inde rursus efficeretur: pulchritudinem, (seu elegantiam) ipsis artium elegantiorum, operibus, nullam adsciscere posse præstantiæ dignitatisque laudem, sed omnem, si qua pollerent alii cuidam inuito & perduto conditoris deberi consilio; quod veræ tamen rei indoli repugnat.

Quæ objectiones ut repellerentur; veram pulchritudinem nonnisi ab homine cultura expolito percipi judicari.

A 3.

(b) Hæc pluraque pulchritudinum genera diversos auctores descripissæ, narrat BLANKENBURG. Vid. Sulz. lib. cit sub v. Schön. p. 412.

carique posse, statuerunt (c): atque idcirco etiam cujuscunque in elegantiore arte opificis officium esse, ut pulchritudine eos potissimum res ornet gratioresque facere studeat, quæ ad hominem sapientiorem moratioremque reddendum conducere possint. Hæc autem, præterquam quod precario magis assumpta quam indubiis quibusdam argumentis probata sunt, id omnino præter jus suum sibi vindicasse videntur: quoniam nimirum artium elegantiorum cultori, alia prorsus ac morum doctiori disciplina profitenda est), quod sic illa tantum materia pulchritudine ornanda foret, quæ de industria ad honesti commendationem, scite comparata & accommodata sit.

Quæ omnes jam indicatæ difficultates ita tolli poterunt, ut ejusmodi quoddam pulchri judicandi singulare inventum expositumque fuerit principium, ex quo etiam definita quædam & a ceteris re-

rum

(c) Hæc ita constituta res, omnium quidem, quos legimus, auctorum patrocinio defenditur; idque jure: sed probabiles rationes quasdam ad rem suam confirmandam, quippe quam in propatulo sitam crediderunt, exquirere & afferre plerique neglexisse videntur. Inter illos tamen, qui disquisitione quadam pulchri judicandi, seu gustus principii instituenda eminere putaverim, Ill. C. G. LEOROLD maxime nominem: qui in operam suorum modo editorum parte 2. (pag. 235). Hanc rem tractandam sibi sumsit, & acti sane ingenii acumine perduxit. Cujus disputationis pretio quamquam nostri non est quidquam velle detrudere, tamen contendere posse putamus nullam in eadem pulchri, (ab aliis nimirum rebus separati) judicandi principium aut inventum aut ostensum esse. Etenim quod gustus principium ibidem judicatum atque in dupplici re, animi scil. sensuum dignitate (*finnesvärde*) & artis cujusque fine vel effectu (*konst-effekten*) positum occurrit: nihil, quantum equidem perspicere potuerim, præstat aut comprehendit, præter generaliore regulam ad quam artifex aliquis, ipsam illam artis suæ materiam accommodare componereque debet, cui deinde pulchritudo ex meri sensus cujusdam subjectivi judicio ac tamquam suggestionem, addatur affigaturque.

rum proprietatibus separata pulchritudinis explicatio deduci eruique possit Cum vero jam ex dictis appareat, certum & definitum pulchri judicandi principium rationis vel intellectus facultate contineri non posse: in hoc quidem principio exponendo id, quod, illis qui eam quam indicavi rationem sequuntur, ratum habitum non fuit, demonstrandum erit: pulchrum quodvis, quatenus mere pulchrum sit, nonnisi sensu quodam subjectivo (absque omni prorsus vel obscuriore vel clariore perfectionis, aut in re aut forma positæ objectiva perceptione) indicari: quod scilicet tam ipsius principii natura explicanda a priori poterit evinci, quam pulchro, in concreto, considerando a posteriori confirmari. Verum ulterius in id summopere est enitendum, ut ita hocce principium exponatur, ut sensus ab illo derivandus, quique omne de pulchro suffragium ferat, a cuncta istorum cohorte sensuum bene distingvi & internosci possit, qui ex animali hominis natura profecti, communem appetituum libidinumque fontem constituunt (d).

Hujus principii in pulchro judicando occupati atque a nobis jam (tum ab universa rationis facultate, cum a sensu quovis physico, vel etiam pathetico, separati, & pro sua tantum privata parte recogniti) unum quod equidem videmus legimusque, exemplum occurrit in

*compositi

(d) Talem, in vulgari pulchri sensus explicandi ratione, distinctionem, factam non esse vel ex hoc Lib. cit. HOMIANI loco, (p. 1. pag. 209) intelligi possit: It must not however be overlooked, that the perception of beauty doth not, when immoderate, tend to advance the interests of society. Love in particular arising from a perception of beauty, loses, when excessive, its sociable character: the appetite for gratification prevailing over affection for the beloved object, is ungovernable; and tends violently to its end, regardless of the misery (ecce qui ei pulchritudinis effectus!) that must follow.

in libro a Cel. KANT edito *Kritik der Urtheilskraft* inscripto. Indeque eruditi, occasionem hujus conscribendi opusculi quamquam arripuimus; tamen in re ipsa pertractanda, ubicunque judicium nostrum ita postulaverit a doctore, quamvis inclyto, dissentire non verebimur; id quod quidem non arroganter factum existimari velimus.

Commoda autem ex pulchri judicandi principio ita exposito & cognito, non parva nec pauca quisque pulchri, elegantiorumque artium amicus ac cultor, & sibi & aliis, comparare poterit. Namque in promptu habebit argumenta quibus primum id, quod omnis experientia testatur, probet & confirmet: judicium quodvis pulchri nonnisi sensu quodam subjectivo fieri & contineri; tum etiam, quibus doceat: sensum illum pulchri, delectationemque quam afferat, a quibuscunque physicis animi sensibus, totoque horum delectationis genere, prorsus esse differentia atque disjuncta; deinde, quibus indicet: principium hujus sensus privatum quoddam, ab omnibus aliis liberum & solutum, idemque in ludendo quasi positum delectationis genus constituere; post, quibus demonstret: hunc tamen sensum, ubi vivide excitatus fuerit & vigescere cœperit, rationis tam cogitandi quam intelligendi facultati promovendæ & confirmandæ insigne eximiumque afferre adjumentum; denique, quibus faciat perspicuum: eundem pulchri sensum propria sua ac genuina vi, ad honesta & decora quæque imis mortalium præcordiis insinuanda & reponenda, (atque proinde ad homines virtutis amantiore reddendos) magnopere valere.

Tale vero principium, quo hæc omnia involvantur, humanæ menti inesse, & in qua consistat facultate; id, specimen academicum edituri, ostendere ac pro virili parte explicare enodareque instituimus.

Rena

Rem nostram ita indicatam inspiciens Lector, Plau-
 tiana hæcce forsitan enuntiabit: *proba materia est, si pro-
 bum adhibeas fabrum*, ita nobis significaturus gravius nos
 suscepisse onus quam quod humeri valeant ferre. Nec
 difficebimur, incaute quidem nos egisse, dum rem ita
 in abdito & obscuro sitam explicandam nobis propo-
 neremus. Sed si exculpationis quid habeat navigatoris
 exterarum regiones videndi cupiditas, quæ eum ~~sem~~ impel-
 lit ut se fragili rati, pertrucem æstuantemque pelagum,
 vehendum committere, & cujuscunque e fluctus gremio
 nascenti mortis periculo offerre, audeat: nobis quoque,
 si in re cupidius persequenda altius proveheremur, quam
 ut inde nobis reditus satis esset expeditus, Lectores, spe-
 ramus, benigne esse ignoturos, præsertim cum intellexe-
 rint hocce juvenile esse, & primum nostrum in re litte-
 raria proprio Marte susceptum conatum.

Consideranti rem, quam nobis tractandam sumissimus,
 cuique facile apparebit: nihil certi de illa mentis faculta-
 te, quæ pulchri judicandi principium constituat, aut pro-
 bari, aut statui, aut quæri quidem posse, nisi mentio &
 quidem brevior aliqua expositio earum quoque men-
 tis facultatum inferatur, quæ ab hac facultate quam-
 vis diversæ, eidem tamen arcto sane nexu conjunctæ
 non possint non existimari. Mirum itaque æquus
 quisque nostræ rei iudex non putabit: si nos a re,
 quæ nobis proposita est, paululum digredientes, ad alie-
 na quidem attamen vicina & finitica loca, nonnunquam
 (quando ita rei ratio tulerit) aberrasse inveniet.

§. I.

Omnis res ab homine percepta duplici ratione consi-
 derari potest: aut enim grati seu ingrati sensum in perci-
 piente excitat; aut cognitione quadam eum instruit.

B

Quo-

Quorum tamen neutrum fieri posse, apertum est, nisi adsit in homine animi vis quædam, sive facultas quæ utrique (& grati sensui & cognitioni) causæ efficientis loco substat.

Universalem primumque omnis cognitionis principium esse rationem theoreticam cum sensualitate mentis conjunctam libenter nobis concessurum unumquemque speramus: illam nimirum quæ unum quoddam absolutum & maximum, sub quo singula quæque subsumentur, cogitet; hæc quæ omnem suppeditet materiam uno hoc tamquam comprehensam (e). Qua re concessa, exploratum quoque quisque habere possit: singulæ cujuscunque rei cogi-

---

(e) Colligere hinc liceat: Rationem theoreticam, quippe quæ vacuum modo unitatem definiat, cogitare non recte dici, nisi simul sensualitas (pura) ei subjuncta putetur, quæ suo quidem intuitu materiam illi cogitandam suppeditat atque ita illi suæ facultatis exercendæ occasionem præbet: quæ tamen materia puro sensualitatis intuitu comparata, ne terminis quibusdam circumscripta aut aliquo modo definita arbitretur (quoniam scilicet sensualitatis illa non minus ac ipsa rationis facultas absoluta est) bene cavendum. Vel forsitan magis idonea sit hæc ejusdem rei explicatio: cogitationem, (vel ex criticæ linguæ loquendi more, synthesis) rationis esse actionem, verum actioni nullus est locus nisi adsit in quod agat: rationis itaque actionem quandam (cogitationem) si admittas, concedas quoque necesse est; intuitum sensualitatis materiam actionis quæ præbeat, illi esse inseparabili modo conjunctam. Ratio itaque & sensualitas pura, nonnisi unum quoddam idque absolutum, constituunt; sed idem hocce, duplicem vim (nempe rationem & sensualitatem) alteram in alteram mutuo quidem, sed sine omni temporis mutatione, agentem comprehendens. Ad quam quidem unitatem comprobendam explicandamque etiam hæc quæ in Libro (Afhandling om den Filosofiska Konstruktionen, Auct. B. C. H. Boijer edito ad pag. 62) occurrunt, bene accommodata videntur: hvar och en växelverkan (puta hic mutuum rationis sensualitatisque absolutæ vim) som ej sker eller betraktas i rummet, uttrycker blott enheten af et objekt, så vida det dock kan ses ifrån två sidor och ifrån hvaradera förekomma under en annan form.

tandæ animadvertendæque proximam causam esse, intellectum & commutationem quandam sive affectionem sensualitatis, præsentem nimirum re aliqua provocatam. Intellectus est, qui unitatem involvens rem quandam occurrentem cogitat, h. e. multiplicia quæ in eadem obveniunt in unum quasi colligit, adeoque rem unam esse percipit: affectionem sensualitatis hic vocamus illam ejus applicationem, qua, præsentem aliquam rem in se quasi recipere receptamque intueri, intellectuique cogitandam subjungere animus valet. Re quadam ita intellectui subjuncta, hujus velut impulsu; sensualitas semel affecta, ad eandem arctius tamquam complectendam propiusque & quidem particulatim contuendam, incitatur. Quo facto, singulisque ita conspectis quæ rem ineant partibus, hujus non solum definiendæ & ab aliis discernendæ copiam intellectus habet, sed etiam singulæ cujuscunque partis, a re ad quam pertineat, separandæ abstrahendæque gaudet facultate.

Quod paucis verbis sic comprehensum qualitercunque indicatum abstractionis cognitionisque humanæ principium, ad rem nostram postea erit accommodandum,

§. 2.

Priusquam vero viam aperire liceat, qua argumenti nostri explicandi conatui prosperum succesum vel sperare audeamus mentionem quandam de communi grati & ingrati sensuum origine præmittendam arbitramur,

Sed primum, quod quidem jure ratum habere queamus, erit: quod sensualitas (puram nimirum putamus) applicatione sua non tantum sensum quemlibet animi subjectivum nec non objectivam cujuscunque rei propriæ

tatem in se tamquam recipere vel intueri potest; sed etiam sola ejus ope animus tum sensus cujuslibet cum rei proprietatis conscientia impertitur (f).

Si deinde rem de ipsa grati sensuum causa sive origine in quaestionem vocemus; veritati convenire nobis videtur quod statuimus: omnem grati sensum ita modo exoiri, si rei cuidam in animum influenti, materiae aut causae, activam aliquam hominis facultatem, exitantis promoventisque tantum adsit, quantum pro fine a natura constituto, cuique harum facultatum conveniat. Qua sic constituta communi grati sensuum origine; ingrati sensum enasci, liquet, e re quadam, quae, materiae aut causae, activam aliquam facultatem retardantis vel impdientis, aliquid afferat.

§. 3.

Qua re explicata videndum jam erit; quot & quanam illae originariae hominis facultates putandae sint, quae agendi vi sua, rei alicujus impulsu, congruente aut incongruente modo commutata seu modificata, gratos vel ingratos sensus pariant, atque idcirco ultima horum principia

---

(f) Hoc modo si admittatur, sensualitatem non modo omni intellectus perceptioni materiam subfruere; verum etiam carere esse quae sola sua vi, & quidem ab intellectus facultate prorsus soluta, cujuscunque animi sensus conscientiam afficit: supervacaneum quidem est, aliam quandam praeter hanc statuere mentis facultatem, quae singulare quoddam grati vel ingrati sensibus principium constituat; (id quod tamen statuit C. CHR. ERH. SCHMID, in L. Empirische Psychologie Jen. 1791. Ed. vid. p. 321 - 324 §§. CXX. CXXI. CXXII. 4. 5.) Etenim pro manifesto ducimus, facultatem cui spontanea quaedam (utut sensualitati) recipiendi vel intuendi vis competat, hac eadem vi tam sui, quam aliarum quibuscum commercio conjuncta sit facultatum, qualiscunque status quacunque de causa enati, conscientiam afferre posse.

cipia constituere judicentur. Has autem ipsas facultates quatuor esse vere statuere posse nobis videtur. Quorum quidem primo loco *physicam* nominandam putaverim, quippe quæ omnis corpori aut materiali hominis naturæ suam debet originem, & quidem ceteris facultatibus, mox recensendis, organo aut instrumento, cujus interventus hæ vi suæ exercendæ redduntur pares, intersit. Quæ quidem facultas cujusmodi grati sensus genera complectatur, intelliget quivis qui fines, materiali hominis naturæ vel corpori hujusque singulis partibus præscriptas, computare & a ceteris humanæ destinationis legibus separare didicerit. Cum itaque accuratiorem horum sensuum descriptionem merito omittamus: eosdem in hoc opusculo voluptatis aut jucundi sensuum nomine appellari, indicasse sufficit.

Secunda autem, quæ grati ingratiq; sensus quoddam constituat principium, animi humani facultas, sensu-
 alitate (pura) continetur. Sed cum hujus, nostriq; argu-
 menti communem esse explicationem judicemus: ulterio-
 rem ejus mentionem quousq; quæ ab instituto nostro sint
 remotiora, expedita nobis fuerint, differre, consenta-
 neum videtur.

Tertiam facultatem, grati & ingrati sensuum generi
 fundamentum substruentem, *theoretice rationalem* vel *intel-
 lectuale* commodè dici arbitramur. Cujus generis sen-
 sum quivis sane comperuerit, qui ad eum jam pervenerit
 culturæ gradum ubi rerum quarumcunq; cognitionem
 magni æstimare & in votis habere queat. Quarta deni-
 que facultas, unde grati ingratiq; sensus, & quidem ex-
 cultissimi nobilissimique generis, possit proficisci, *practi-
 ce rationalis* vel *moralis* dicatur. Quem ipsum sensum a
 convenientia voluntatis, cunctaq; concupiscendi vis ex-

ceterorum grati ingratiue sensuum conscientia enata, cum lege, in ratione sic dicta practica, definita & sancita, pendere, cuique facile persvaderi possit (g).

§ 4.

Quibus præmonitis ac breviter quamvis sic percurtis, tamen id consecuti nobis videmur, ut rem nostram facilius explicare, & accuratius definire possimus. Primum vero quod, ad principium pulchri judicandi explicandum nosmet accingentes, probandum ducimus, in hoc consistit, habendum esse pro explorato: quodlibet pulchri iudicium, nullam esse intellectus perceptionem, (qua nempe, quod rei cuidam objectivæ materiæ insit, sensualitatis ope intellectui cogitandum subjungeretur); sed grati quodam sensu contineri & æstimari. Hoc autem in genere pulchri iudicium positum esse quivis pro certo nobiscum habebit, si ad ea, quorum in pulchro iudicando animus conscius est, attenderit. Quis enim erit, qui pulchræ rei cuidam (sive sit hæc vel natura procreata, sive artis opus quoddam) obviam factus; non senserit huius intuitu-

---

(g) Vim mentis sensualitate rationeque compositam, cum physica humanæ naturæ vi connexam, commune quidem omnium humanarum facultatum principium constituere, non dubitamus. Verum cum ex diversa huius principii applicandi ratione, diversæ proveniant veluti facultatum formæ: magni quidem momenti res est, si possint earum quædam, ita originariæ vel principales distingvi ut ceteræ omnes, quæ occurrant facultatum species, in iis comprehensæ vel tanquam involutæ esse intelligantur. Et cum certe, ni valde fallimur, perspicere queat, quod singulæ quæ animo humano insint facultates, originem suam uni vel pluribus harum quatuor debeant: palam quoque est, omnium grati ingratiue sensuum principium in has esse derivandum; siquidem ea, quam (§. 2.) statuimus, grati ingratiue sensuum origo, prout quæ veritati repugnaret, non possit refelli,

intuitu animūm, absque omni quidem intellectus cogitatione ipsius rei, seu disquisitione ejus quod in hac contineatur, grati quodam sensu delectari? Si itaque non possit non cuicunque persuasum esse; pulchri judicium sensu quodam grati contineri: in loco jam tractando querendum sequi videtur: de prima hujus sensus causa aut origine, vel quod idem valet, de ipso pulchri judicandi principio.

§ 5.

Janua itaque sic in rem nostram patefacta, temeritatis arrogantiaque non incutemur, speramus, si vel a plurimis iisdemque celeberrimis de pulchri judicio hujusque principio scriptoribus dissentientes, periculum ejusdem principii ad nostram mentem exponendi jam fecerimus.

Pro certo autem atque concessio habentes pulchri judicium grati tantum sensu effici: primo loco videndum credimus, num possit hujus principium, e fonte quodam ceteris jam indicatis sensuum generibus communi, deduci. Cunctam vero physicam corporis humani facultatem, cujus nempe primum fecimus mentionem, cum hocce principio nihil habere commune, vel ex eo colligi queat, quod in pulchritudine, compluribus rebus vel a natura vel arte aliqua editis, v. c. arbori, flosculo, aviculæ, aut domui vel horro, adjudicanda, nec physici cujusdam sensus conscii sumus, nec quidem stimulo aliquo eorum ad voluptatem quandam ex iis petendam incitatur: sed tantum, peculiari quasi quodam grati sensu, benevolentiam nostram iis conciliante, letamur. Cum itaque in propatulo sit pulchri sensus principium ex physica facultate hominis

minis omnino non posse derivari, quarendum sequitur an alterutra rationis facultate fundatum sit.

Rationem autem theoreticam intellectumve pro parente hujusce sensus non esse existimandam; facile sibi persuadebit qui perpenderit: alium hinc grati sensum non posse provenire. (quia videlicet omnis cognitionis principium ratio theoretica constituit,) quam qui cognitione aliqua acquirenda excitetur: sed cognitionis nihil, pulchri sensui sive judicio inesse, cum pro probato merito habeatur; pro aperto quoque sit: utrique, tam cognitionem aliquam acquisitam subsequenti, quam pulchri huic, sensui, suum & quidem ab altero diversum separatumque esse principium.

Rationem denique practicam nullum huic sensui substruere fundamentum, patet. Etenim cum omnis vis ejus posita sit, in voluntate certo modo determinanda & concupiscendi vi flectenda ac moderanda: grati quivis sensus illa procreatrice oriundus aliquid comprehendat, necesse est, quo commercium ejus quoddam cum voluntate concupiscendique vi indicetur. Cujus quidem generis commercium cum pulchri sensus omnino non indicet, nec ulla adest causa, vel veritatis aliqua species, cur hujusce principium in rationem practicam derivari posse existimetur. Recognitis igitur iis grati sensuum principiiis in quæ pulchri sensus principium omnino non quadrare posse comprobavimus, ipsum hoc in quo consistat propius jam erit considerandum.

§. 6.

Si, autem, ut speramus, pro explorato jam habere possit, pulchri judicandi principio locum non esse, nisi qui

qui in sensualitatis (puræ) facultate situs absconditusque reperiatur: cardo rei potissimum jam in eo verti videtur, ut explicetur qui sensualitatem inter ac pulchram quandam rem iste sit nexus, unde possit enasci sensus qui pulchritudine rei eidem adjudicanda sese indicet. Quod quidem ipsum ita tantum perfici queat: si non minus in quo præsertim sensualitatis cuncta vis consistat declarabitur, quam quod ad pulchram quamque rem, quatenus nimirum mere sit pulchra, pertineat, sigillatim exponetur. Quibus duobus explicandis si omnia quæ in pulchro, quatenus nempe purum, nulli alii rei accommodatum putetur, ipsa puræ sensualitatis vi concludi definiri que, demonstrasse nobis contingerit: rem quoque quam tractandam sumimus, nobis expeditam absolutamque merito quidem iudicare licebit.

§. 7.

Jam indicavimus §. 1. rationem sensualitatemque (quod omnes nobis concedant, necesse est) unum quoddam absolutum, h. e. quod nullis sit terminis definitum, constituere. Quo concesso, res suscepta postulat, ut universa hujus *absoluti* vis accuratius paulo exponatur lustreturque.

Rationis proinde, ut ejus jam l. c. meminimus, est cogitare; sensualitatis cogitandi materiam exhibere. Quod ita sit, necesse est, quoniam alias nullus omnino locus cogitationi esset relictus, verum omnis cogitatio in vacuum quoddam ens rationis abiret atque delaberetur. Hæc itaque duplex mentis humanæ facultas, quatenus ita comparata putetur, actionem jam quandam (nimirum cogitationem) quamvis omni empirica re destitutam, atque propterea tantummodo formalem involvit; quæ eadem

actio omnino quoque absoluta putanda, quippe quæ nullam ad rem applicata, nec aliqua in re definita vel determinata sit.

At hæc ipsa mutua rationis sensualitatisque actio non potest non pro explorata haberi: quoniam non nisi ex illa sola omnis mentis humanæ rei cujuscunque empiricæ cogitatio, vel etiam intuitus, explicari intelligique queat. Quæ eadem etiam actio efficit, ut merito quidem compositæ huic mentis facultati libertas quædam seu spontaneitas attribuat, cum scilicet sua sponte nulla quidem vi externa urgente aut impellente illam suscipiat actionem (cogitationem formalem) (b). At sola tamen non hæc est actio ex cujus interventu concludere liceat, spontaneitatem huic facultati comperere. Verum alia quoque actione, libertatis (seu spontaneitatis) documentum edit eadem

---

(h) Atqui si quis hic objiciat, absolutam hanc formalemque actionem, æque ac spontaneitatem inde deductam temere nobis esse assumptam, quia nempe expeditiorem suggerere possit hujus explicandi rationem, docendo: res quascunque externis sensibus oblatas animi quoque attentionis excitandæ vel in se convertendæ potestate gaudere, atque idcirco etiam hac via omnem cogitandæ materiam menti posse præberi: videamus quas inexplicabiles difficultates hæc docendi ratio afferat. Namque si in rebus homini circumjectis prima contineatur cognitionis causa; sequitur ut ejusdem omnino generis sit rerum externarum animique humani relatio & conjunctio, ac quæ vel horologii rotarum, vel aliorum instrumentorum, mechanica quadam arte inventorum, motum cieat. Quod si obtineat inde rursus efficitur: omnem tam hominis cognitionem, quam ipsam sui conscientiam nonnisi quendam esse effectum, mechanica quadam rerum constructione editum, atque proinde, cunctas hominum quibuscunque de rebus notiones sive ideas, tantummodo vacua quædam omnique veritate carentia phantasmatum genera constituit. Quæ absque adeo atque absurda, ita tantum e medio tollere poteris, si, nobiscum, criticorum hujus rei explicandæ rationem, sequi, tibi placuerit.

dem mentis facultas, utpote quæ ex absoluto suo statu quæsi descendere, se ipsam coarctare, & ad definitum quoddam applicare, atque sic absolutam indeterminatamque illam, in definitam certisque cancellis circumscriptam aliquam actionem empiricam (cogitationem rei alicujus vel intuitum) commutare, valeat,

§. 8.

Composita vero hæc nobisque sæpius commemorata mentis facultas, hanc sese coarctandi & ad aliquid empiricum applicandi actionem duobus modis exsequitur perficitque.

Aut enim ambæ simul, quæ compositam hanc constituunt, facultates, statum suum absolutum cum determinato quodam commutant, & indefinitam etiam suam actionem (cogitationem formalem) conjunctim eousque intendunt continuantque, donec eandem, re quadam empirica occurrente, hujus interventu definire, ac ad certum quoddam objectum applicare valuerint. Quo quidem facto objectum hocce cogitatur atque compositæ ejusdem facultatis vi definitur. Agendi vero vim, qua huc usque pervenire valeat eadem facultas, hac quidem lege contineri, apparet: ut sensualitas, in intuendi vi sua coarctanda atque cancellis tamquam circumscribenda, continuet, usque dum ad imaginem rei cujusdam empiricæ concipiendam pervenerit: quam quidem vim ita sese coarctantem per omnes coarctandi gradus comitata rationis cogitandi vis, imaginem ab illa conceptam in se non solum comprehendit ideoque cogitat; sed etiam illam ad imaginem hanc arctius veluti complectendam propiusque, quo sibi sufficiens novaque suppeditetur cogitandi materia, contuendam, impellit. Rationis autem ad rem quan-

dam empiricam applicatam facultatem qua res cogitatur, intellectus nomine appellare moris est. Sensualitatisque illa facultas quæ imaginem ejusdem rei conceperit intellectuique simul subjunxerit, reproductiva imaginandi vis nominatur. Cujus quidem est non modo rem aliquam sibi oblatam intueri, verum etiam formam sive imaginem ejus ita complecti, ut eandem, re quamvis remota, nihilominus revocare sibi que repræsentare valeat. Cui eidem vi, causæ loco, productivam imaginandi vim habeste, (quæ tamen ipsa nihil præter sensualitatis sese coarctandi seu ad aliquid applicandi nec non aliquid complectendi potestatem, contineat) (i), adhuc meminisse, oportet. Cum vero imaginandi vis rem quandam sic conceperit & intellectui cogitandam subjunxerit: inde tam objectivam rei cognitionem, quam ex hac ipsa, istum grati vel ingrati sensum, cujus principium in ratione, sic dicta theoretica posuimus, ducere originem, liquet.

§. 9.

Sed expeditis his, alterum jam, eumque nostra cum re ætiori nexu conjunctum, modum, quo composita illa facultas actionem sese ad aliquid empiricum applicandi perficit, considerandum sumemus.

Qui quamquam valde quidem differt ab illo sæpius commemoratæ facultatis sese determinandi modo, cujus

EX-

(i) Hoc fere indicasse videtur KANT explicatione imaginandi facultatis (in Libr. suo Krit. d. rein. Vern. p. 150. 151. 152. ed. 4:ta Rigæ 1794. obvia). Admodum vero explicite HÖTER hanc sententiam exponit, L. cit. p. 65; disserendo: men inbildningskraftens handling i allmänhet, är ej annat, än et inkränkande i allmänhet, ehuru den äfven innehåller det inkränkta. Had hæc adjungenda, quæ paulo ante ad p. 63 & 64 præmonuit.

explicationem jam expedivimus: ipsa tamen illa quantumvis perfunctoria explicatione id videmur consecuti, ut & ad alterum hunc ejusdem facultatis se applicandi modum exponendum apertiores haberemus aditum, & expeditiore tractandi genere possemus uti:

Composita autem mentis facultas, non solum ea vii (cujus jam recodratu fuimus) gaudet, ut ambæ simul facultates (sensualitas ratioque theoretica) formalem suam actionem (cogitationem omni re empirica destitutam) perpetua serie usque dum certa res quædam cogitata fuerit, continuare queant: sed etiam, serie formalis actionis (cogitationis) interrupta, harum facultatum altera, & quidem sensualitas, potestatem sui solius (relicta nimirum ratione, in absoluta formalique sua actione, suspensa), applicandæ habet.

Quæ ipsa potestas rursus duplici in genere posita definitaque esse videtur. Aut enim statu quocunque animi subjectivo, ceteris facultatibus vel promovendis vel retardandis provocato, immediate, (absque aliqua concepta imagine) afficitur, atque idcirco tam sensuum quam interdum etiam ipsarum rerum eos progignentium conscientiam (§. 2. & Not. f.) homini impertitur. Aut rerum quarumcunque multiplicium compositarumve imagine, immediate (sine omni attentione ad quendam, qui animum possideat, sensum), concipienda intuendaque delectatur.

In priore itaque genere, primum ad sensum deinde ad rem vel ejus representationem attendit: in posteriore contra, primum ad imaginem rei, deinde sensum respicit. In priore quidem, vicem communis cujusdam instrumenti, quorumcunque animi sensuum ex aliqua a se diversa facultate promota vel impedita exortorum conscientiam effecturi, reddit.

Sed in posteriore genere cum detenta est sensualitatis sui ad aliquid empiricum applicandæ facultas; suo tantum singulari quodam & privato tamquam intuendi munere fungitur. Quod quomodo fiat, paucis exponere hic conabimur.

§. 10.

Jam sensualitatis sese coarctandi atque communiter aliquid complectendi vim, productivæ imaginandi facultatis nomine venire, (§. 8. not. i) indicavimus. Quæ eadem ita comparata principium seu fundamentum quasi reproductivæ imaginandi facultati substruit. Quam quidem ob rem hæc ipsa, nonnisi pro illius continuata progressionem, atque ad rem quandam præsentem multiplicemque applicatione habenda est. Sed cum hæc rursus applicatio, tantummodo rei alicujus imagine rite complectenda, perfici queat: reproductivæ quoque huic imaginationi, omnis rei empiricæ tam imaginis effingendæ seu concipiendæ, quam, re etiam si a conspectu remota, renovandæ facultas merito attribuitur.

Ejus quoque jam (§. 8.) meminimus, quod in cognitione rei cujuscunque acquirenda rationis cogitandi vis universam imaginandi facultatem a primo usque ad ultimum determinationis gradum comitetur, atque sic absolutam suam actionem (cogitationem formalem) cum definita quadam (cogitatione empirica) commutet.

Sed heic alia prorsus & ab hac diversa imaginandi facultatis sui applicandæ ratio in quæstionem venit.

Namque ex dictis jam patet, sensualitatem non semper ceteris animi facultatibus esse subordinatam, sed nonnun-

nunquam etiam ab his solutam ac libertati relictam, sola rei cujusdam imagine intuenda, absolutæ suæ intuendi facultati indulgere, & ludendo veluti, gratificari posse.

Locum vero huc usque perveniendi sensualitati absolutæ universa imaginandi facultas aperit. Productiva scilicet, cum nulli alii facultati subiecta, nec cujusdam aliis impulsu, sensualitatis determinandæ ac aliquid completendi vel intuendi negotium suscipit; & reproductiva, cum imagine sive forma rei cujusdam empiricæ concipienda, & hoc & simul totum expedit conficitque intuendi negotium.

In hoc autem quando cunque detenta suspensaque sit imaginandi facultas; nihil præter formam alicujus rei occurrentis, occasionem negotii illi præbere posse, in propatulo quidem est: quoniam, si præterea in materiam quoque rei inquirendam perlustrandamve evagetur, in hoc quidem non amplius libertati suæ indulgere, nec privato suo intuendi, sed alienæ cuidam ditioni subiecto, perfungi, munere, judicanda est (k). Verum si jam pro explorato habeatur: imaginandi facultatem sese ad formam (vel imaginem) rei cujusdam empiricæ libere concipiendam applicare posse, atque ea re sensualitatis liberum privatumque intuendi munus conficere & explere: neque dubium est, quin res etiam quælibet, ipsa illa forma, quam imaginationi concipiendam exhibet, aliquid huic eidem facultati aut bene congruum aut valde incongruum

---

(k) Nam quodcumque homo materiæ rei alicujus respectum habeat: nihil clarius hoc esse potest, quam quod, aut quid inde sibi redundet voluptatis spectat, aut ipsam rei bonitatem perfectionemve perpendit, & propterea vel physicæ alicui corporis vel rationali mentis cuidam facultati promovendæ seu exercendæ, fludet.

gruum possit afferre, eademque re aut grati aut ingrati sensum quendam (benevolentiam vel fastidium) excitare valeat.

E convenientia autem formæ rei cuidam adhærentis, cum ipsa imaginandi facultate, sensus grati qui proficitur, non alio potest modo exprimi aut definiri, nisi iudicio de re, quæ forma ea induta est, enuntiando: formosam sane seu pulchram rem istam esse. Similiterque res, quæ inconvenientem imaginandi facultati concipiendam præbeat formam, sensu quodam ingrati exitando, deformitatis turpitudinisve iudicium sibi contrahit.

At porro notandum est, quod cuique perspicere facile licet; grati sensum convenientia formæ rei cujusdam empiricæ, cum imaginandi facultate exitatum, non sola hac facultate, utpote quæ modo absolutæ sensualitatis se se coarctandi atque ad aliquid applicandi munus exsequatur, contineri ac determinari posse: sed, ut ipsa illa facultas, ita hunc quoque sensum a sensualitate absoluta pendere, primamque suam ducere originem.

Quæ eadem sensualitas, quamvis tantum suæ imaginandi facultatis ope, intuendi vim suam libere (h. e. nulli alii mentis facultati subiecta) exferere, atque sic se solum ad aliquid empiricum applicare, possit; cum tamen ætissimo inseparabilique nexu, cum rationis vi, conjuncta, in unum absolutumque quoddam cum hac (vid. §. 1. n. e.) conveniat, eaque re unam modo, quamquam quidem compositam, mentis facultatem, actionem spontaneam absolutamque (cogitationem formalem) involventem (§. 7. & n. b.) constituat: in promptu quidem est, grati sensum, e convenientia formam rei alicujus empiricæ imaginandique facultatem intercedente, oriundum, non

non posse non ad eandem quoque sensualitatem pertinere, quatenus hæc cum ratione conjuncta absolutum communeque tum formalis, cum empiricæ cujuscunque cogitationis, (cognitionis) constituat principium.

Sensum itaque grati, forma rei cujusdam, sensualitati libero suo seu privato intuendi negotio detentæ, congrua, excitatum; harmoniæ etiam, sensualitatem rationis-que cogitandi vim intercedentis, seu potius intimæ harum conjunctionis sensum involvere, ex dictis jam satis colligere licet.

Cum vero ex ipsa grati cujuscunque sensus explicatione (§ 2. intelligatur, illum ita modo provenire, si rei cujusdam præsentis quasi tactu, vel influxu, mentis facultatis cujusdam agendi vis promoveatur: facillimum quoque jam perspectu est: grati sensum, forma quadam conspicienda enatum, non tantum sensualitatis vim libere intuendi esse promoturum; sed ejus etiam beneficio universam cogitandi cognoscendique facultatem, vigore quodam auctam exsuscitatamque fore.

§. II.

Verum antequam pulchri (in concreto considerati) explicatione ingredienda ejus judicandi principio, in pura collocato mentis sensualitate, probando, plura argumenta superaddere conemur: duo adhuc in hac eadem mentis facultate, quatenus quod quærimus principium constituat, observanda mentioneque digna obveniunt. Quod tamen utrumque, cum iis jam, quæ exposuimus, contineantur, ideoque faciliora perspectu sint; breviter tantum a nobis expedientur,

Primum videlicet animadvertendum est: illam mentis facultatem, quæ pulchri sensus, sive iudicii principium constituit, non peculiari quadam ingenii præstantia, singulari cuidam homini a natura tributam; sed necessario quidem & communiter ad omnes humana mente præditos pertinere: etenim si cuiquam illa desit facultas; vel ex nostra hujus rei expositione satis apparet, eundem simul omni humanæ cognitionis facultate vel principio destitutum orbatumque esse. Constat igitur, pulchri judicandi principium, tam necessarium quam omnibus hominibus esse commune.

Sed alterum cujus hæc mentionem facere attinet, in re paulo obscuriore positum reperitur. Quamquam enim quilibet hominum, sensualitatis, quatenus etiam pulchri judicandi principium contineat, particeps est; attamen non, nisi qui jam altiore cultura gradum consecutus fuerit, hujus principii applicandi, seu pulchritudinis alicui rei adjudicandæ compos & idoneus, existimatur. Omnem vero hujus rei causam ex eo pendere, facile est intellectu: quod, quemadmodum corpus, materialisve hominis natura, communis instrumenti loco universis animi facultatibus inservit; ita etiam sensualitatis prima applicatio non potest non ad eas res pertinere quæ corpus præsentim respiciunt. Inde perspicere licet, cur res quæcunque corpori, externisque sensibus voluptatem pariant, tam infantibus, quam rudioribus aliis culturaque non satis politis hominibus, tanti sint pretii. Eademque causa subest, quamobrem in feris barbarisque gentibus omnis earum vel sese vel res suas ornandi cura, non obscurum præ se ferat suæ cum sensuum physicorum origine cognationis affinitatisve indicium. Porro sensualitas a sola rerum forma intuenda, nec non a grati sensu inde percipiendo averti impediturque perspicitur; non tantum

in

in iis hominibus, quorum tota animi attendendi vis, rebus ad vitam necessariis, occupata suspensaque teneatur; sed magis etiam in iis, in quos libidini, superbiae, aut cuicunque incontinentiae vitio indulgendi consuetudo dominetur.

Quibus rebus, non minus novum; in nostram pulchri sensus principii explicationem, veritatis lumen affunditur; quam id probatur, sensualitatem ita tantum libero suo intuendi negotio posse perfungi, seu pulchri sensui, principii sui applicandi locum patere, si cui voluptates contemptae & cupiditates fractae ac coercitae fuerint.

Quod ipsum cum non nisi culturae beneficio potest attingi, & tamen ad iudicium de pulchro rite ferendum apprime est necessarium: percelebres gravissimique de pulchri iudicandi principio auctores, hoc in ipsa hominum cultura fundatum positumque, statuerunt (1). Quae tamen cum latissime pateat, & objectivam tum rerum cogitationem ac cognitionem comprehendat, cum maxime rationis practicae lege plene definiatur: nec certum quoddam & determinatum, nec sensu quodam subjectivo (quod quidem omni pulchri iudicio conveniat) sed objectiva rationis lege definiendum, pulchri iudicandi principium constituere potest.

Verum principio, quod disputandi materiam nobis pra-

---

(1) Sic HOME Lib. cit. part. 3 cap. XXV. & DEORON oper. suor. part. 2. pag. 283 ff. ubi pulchri iudicandi (Gustus) principium expresse in cultura collocat, eamque ad rem suam accommodaturus in culturam morum, rationis, & artis dispelcit.

præbuit, sic pro virili explicato, animum ad ipsius pulchri descriptionem in sequentibus attendemus.

Quod si evolutum nobis fuerit ac demonstratum. talem esse pulchri naturam, ut omni ex parte cum principio jam exposito convenire reperiatur: nulli dubitamus, quin & hoc pro genuino & vero pulchri judicandi principio habeatur, & omnis res nostra disputata, atque, etiam si non commode satis, tamen pro tenui conditoris parte, pertractata judicetur.
